

Metoda Kemperl

Oddelek za umetnostno zgodovino, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Radovi Josipa Pazelta u slovenskom dijelu Štajerske

Prethodno priopćenje – *Preliminary report*

Predano 12. 6. 2007. – Prihvaćeno 20. 9. 2007.

UDK 726.52(497.4 Brežice)¹⁷

72.034.7(497.4 Brežice)

Sažetak

Zidarski majstor Josip Pazelt je godine 1778. podnio molbu za primanje u zagrebački zidarski ceh. Uz zamolbu majstor je priložio čitav niz dokumenata, odnosno preporuka ljudi za koje je do tada radio. Godine 1774. je iz Donje Austrije došao u Celje, gdje su ga primili u ceh kao pomoćnog majstora, između 1775. i 1778. godine radio je u Brežicama i okolici. U Zagrebu ga u ceh nisu primili, dobio je ipak građanska prava pa je u tome gradu živio i radio do smrti. Ipak, u Zagrebu nije poznato

ni jedno njegovo djelo, ali je sačuvan nacrt kuće Ivana Lackovića i nacrt dvorca s kojim se je neuspješno kandidirao za titulu majstora u Zagrebu. Od dokumentiranih radova u Donjoj Štajerskoj sačuvana je Crkva sv. Trojice u Kapelama kod Brežica, gdje je taj majstor najvjerojatnije saziđao novi zvonik i novi glavni portal. Temeljem stilskih značajki toga djela možda će se u Zagrebu naći još poneko njegovo djelo.

Ključne riječi: Josip Pazelt, Kapele kraj Brežica, Brežice, barokna arhitektura, kasnobarokna arhitektura, sakralna arhitektura, barok, kasni barok, zagrebački zidarski ceh, celjski zidarski ceh, Štajerska

Godine 1972. Đurđica Cvitanović je objavila veoma zanimljiv svezak povijesnoumjetničkih dokumenata iz 1778. godine, koji su bili pohranjeni u Hrvatskom državnom arhivu. Dokumenti se odnose na zamolbu zidarskog majstora Josipa Pazelta (Pezelt, Balzal, Pätzelt, Balzalt) iz Brežica za primanje u zagrebački zidarski ceh. Uz zamolbu majstor je priložio čitav niz dokumenata, odnosno preporuka ljudi za koje je do tada radio. Majstori zagrebačkoga zidarskog ceha nerado su u svoje redove uzimali strance, pa su mu dali u zadatak da pred njima izradi majstorski rad, točnije nacrt ladanjskog dvorca s predračunom za gradnju. Unatoč tomu što Pazeltov rad nije zadovoljio zagrebačke majstore, te nije postao član ceha, zagrebačka gradska uprava mu je dodijelila građanstvo, a on je ostao živjeti i raditi u tom gradu najvjerojatnije do svoje smrti.¹

Budući da osim nacrtu kuće Ivana Lackovića u Vlačkoj ulici u Zagrebu iz 1789. godine nije poznat ni jedan drugi Pazeltov rad, Đurđica Cvitanović je u svom članku istaknula da, ukoliko želimo prepoznati njegove radove u Zagrebu, prvo valja istražiti Pazeltove radove sa slovenske strane Sutle.² Naime, uz molbu za primanje u ceh majstor je priložio i potvrde o svom dotadašnjem radu.³ Iz tih je potvrda razvidno da je Pazelt, rođen u Lang-End-Zerstorfu u Donjoj Austriji, 1774. godine kao zidarski poslovođa stigao u Celje, gdje je

bio primljen u ceh kao pomoćni majstor, u vrijeme dok je predstojnik ceha bio kamenorezac Pavel Muhovič. Godine 1775. i 1778. radio je u Brežicama i okolici, a 1776. osam tjedana za baruna Wintershoffa na dvorcu Kozje, gdje je iznova podigao ugaoni dio dvorca, koji je imao slabe temelje, dok je u Marijinoj crkvi u Kozjem postavio dvije stube. Godine 1776. sedam mjeseci radio je na Crkvi Sv. Trojstva u Kapeli, gdje je saziđao stražnji dio crkve i portal. Tijekom 1776. u Artičama je izgradio nov portal, dok je 1777. godine u Dobovi gradio Carinarnicu. Iste je godine na poziv udovice zidarskog majstora stigao u Zagreb kako bi nastavio njegov obrt.⁴

Portal crkve u selu Artiče nije sačuvan budući da su mještani između 1797. i 1824. godine podigli novu crkvu na drugome mjestu,⁵ a sadašnji glavni portal datira iz 1800. Marijina crkva u Kozjem pregrađena je i ponovno opremljena u drugoj polovici 19. stoljeća,⁶ tako da nije moguće utvrditi koje je stube izradio Pazelt, dok je dvorac u Kozjem u ruševinama i ne pokazuje nikakve stilske značajke kasnog baroka. Zgrada Carinarnice u Dobovi, koja je najvjerojatnije bila strogo namjenska, nije sačuvana ili je pak pregrađena.

Od dokumentiranih Pazeltovih radova u slovenskom dijelu Štajerske jedino podružna Crkva Sv. Trojstva u Kapelama kod Brežica, odnosno njezin zvonik sadrži stilske značajke kasnog baroka.

Kapele kraj Brežica, Crkva Sv. Trojstva
Kapele near Brežice, Church of Holy Trinity

Crkva je jednostavna, jednobrodna, bačvasto nadsvođena građevina s trostranim prezbiterijem. Najstariji je dio prezbiterij, koji na istočnom zidu ima uzak kameni prozor, a na jugoistočnoj strani uzak prozor s kosim, nježno profiliranim zidom, koji stilski upućuje na prvu polovicu 17. stoljeća. Glavno pročelje je jednostavno, zabatno zaključeno, i na njemu je probijen jednostavan glavni portal eliptičnog oblika. Crkva ima lijep kasnobarokni zvonik, postavljen uz jugozapadni ugao broda. Uglovi su zaobljeni, katovi su odvojeni profiliranim vijencima, a isti takav zid razdvaja i strop u obliku lukovice. Otvori imaju bogato ukrašene volute i rese, ali je štukatura na nekoliko mjesta već otpala. Skromna literatura o crkvi govori da je sagrađena 1777.,⁷ ali podatak se vjerojatno odnosi samo na kasniju pregradnju. Stilske značajke prezbiterija, naime, ukazuju da je jezgra građevine po svemu sudeći iz prve polovice 17. stoljeća.

Potvrda župnika iz Dobove o Pazeltovu radu na Crkvi Sv. Trojstva kaže da je majstor izgradio »letzten theil der sot-hanen Kirchen«,⁸ što Đurđica Cvitanović interpretira kao prezbiterij.⁹ Za prezbiterij možemo sa sigurnošću reći da nije tada sagrađen ili pregrađen, jer završava trostrano, bačvasto je zasvođeno, a oblik njegovih prozorskih otvora jednako tako upućuje na nastanak u prvoj polovici 17. stoljeća. Budući da u izvješću župnika iz Dobove stoji da je Pazelt sedam mjeseci radio na crkvi, bilo bi gotovo nevjerojatno da je za sve to vrijeme samo popravljao prezbiterij a ne ga i preoblikovao te izgradio portal, koji se također ne odlikuje nikakvim stilskim posebnostima. Ukoliko je doista podigao zvonik, tada je neobično da se u izvješću ne navodi gradnja zvonika, već samo stražnjeg dijela crkve. Međutim, s obzirom na stil zvonika i podatak iz literature, prema kojem crkva potječe

Kapele kraj Brežice, Crkva Sv. Trojstva, detalj zvonika
Kapele near Brežice, Church of Holy Trinity, detail of the bell tower

iz 1777. godine, vrlo je vjerojatno da je njegov autor upravo Josip Pazel.

Zvonik Crkve Sv. Trojstva u Kapelama kraj Brežica bio bi, za sada, jedini poznati rad Josipa Pazelta. Kada mu je 1779.

godine u Zagrebu dodijeljeno građanstvo, bio je po svemu sudeći veoma aktivan, a na temelju tog zvonika Pazeltu će se vjerojatno moći atribuirati još poneka zagrebačka kasnobarokna građevina.

Bilješke

- 1 ĐURĐICA CVITANOVIĆ, Majstorski rad graditelja Josipa Pazelta, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 1, 1/2, 1972., 33–41.
- 2 ĐURĐICA CVITANOVIĆ (bilj. 1), 41.
- 3 ĐURĐICA CVITANOVIĆ (bilj. 1), 34–36.
- 4 ĐURĐICA CVITANOVIĆ (bilj. 1), 34–36.
- 5 FRAN KOVAČIČ, *Zgodovina lavatinske škofije (1228.–1928.)*, Maribor, 1928, 396; VIKTOR TILLER, *Brežice z okolico*, Ljubljana, 1937., str. 22.
- 6 JOŽE CURK, *Topografsko gradivo*, Sak. sp., 1967, VI., 36–38.
- 7 JOSEPH ANDREAS JANISCH, *Topographisch-statistisches Lexikon von Steiermark*, I., Graz, 1875.–1878., 697; VIKTOR TILLER, *Brežice z okolico*, Ljubljana, 1937., str. 17.
- 8 Hrvatski državni arhiv, Hrvatsko kraljevsko vijeće, CRC 51 ex E/1778, kutija 271 (Z–948). Potvrda na hrvatskom glasi: »Rukovodeći se istinom, potvrđujem da je zidarski majstor Joseph Pazelt iz Brežica prošle godine, 1776, radio 7 mjeseci u podružnoj crkvi sv. Trojstva u Kapelama, koja pripada mojoj župi. Stražnji dio te crkve, koji je bio sasvim dotrajan i prijetio da će se srušiti, od temelja je ponovo zazidao (orig. aufgerichtet) i čvrsto spojio sa starim zidom, a osim toga tamo od temelja izveo visoka i čvrsta vrata, pa je tako maksimalno zadovoljio mene, moje crkvene pretpostavljene i sve koji smo to vidjeli. Dano na njegovu molbu u župnom dvoru u Dobovi, 9. IV. 1777. Joseph Rumpler, tamošnji župnik, v. r. Pročitao i usporedio s originalom F. Valery, bilježnik grada Zagreba.« ĐURĐICA CVITANOVIĆ (bilj. 1), 34.
- 9 ĐURĐICA CVITANOVIĆ (bilj. 1), 34.

Summary**Metoda Kemperl****Josip Pazelt and his Works in the Slovenian Styria**

In 1778 the master builder Josip Pazelt submitted his request to become the member of the Zagreb builders' guild. He enclosed a whole set of documents and recommendations of his clients from Lower Styria with his application. In 1774 he came from Lower Austria to Celje, where he worked and was admitted as a master in the local guild. From 1775 to 1778 he worked in Brežice and its surroundings. Although he was not admitted in the Zagreb guild, he was awarded citizenship, so he remained in the city and continued to work there until his death. Nevertheless, today not a single of his works is known in Zagreb. Only his plan for the house of Ivan

Lacković and a plan for a country manor, which he unsuccessfully enclosed with his application to be recognised as a master in Zagreb, have been preserved. Several of his works in Lower Styria are documented, but only the church of the Holy Trinity in Kapele near Brežice still stands today; Pazelt probably built its bell tower and main portal. Based on the stylistic characteristics of this church, his other works may be identified in Zagreb.

Keywords: architecture, church architecture, late Baroque, Zagreb masons guild, Celje, Styria